

Getting of indictment by the First Instance Court is the basis of beginning of preparatory production. Prior to the beginning trial, the court is not able to get acquainted with the evidence gathered by investigators during the pre-trial investigation.

Art. 291 Code of Criminal Procedure requires investigators to provide analysis of evidence, which have been gathered during the pre-trial evidence, and justify its decision to the direction of criminal proceedings for trial

Instead, the theory and practice of criminal proceedings proved that any procedural decision must be lawful, justified and motivated. There is a situation in which basically document the preliminary investigation the investigator, the prosecutor in charge formulates its discretion, without providing analysis of collected evidence.

Study of indictments which are coming to the court, indicating that their content in many cases it is not clear, position of the public prosecutor is not justified the materials. To avoid this situation possible due to the consolidation in CPC of Ukraine requirements of reasonableness and motivate of guilty act. These requirements are consistent with the principle of proof of guilt and ensure the right to protection.

It should also make available to the defense to give to the court a protective opinion after receiving the indictment act, which will be considered by the court at the preliminary court session with the indictment involving the parties.

These additions to the CPC of Ukraine increase responsible of investigator and prosecutor for results of its activities and will be a substantial barrier to unjustified accusations.

Keywords: *the end of the pre-trial investigation, the court's decision, formulation of the accusing, the content of the indictment, the principle of proof of guilt.*

Надійшла до редакції 16.06.2016

Сорока І.В.

здобувач

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОБСТАНОВКА ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК ЧУЖОГО МАЙНА ГРОМАДЯН, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Розглянуто такий структурний елемент криміналістичної характеристики крадіжок чужого майна громадян, вчинених неповнолітніми, як обстановка. Проаналізовано позиції вчених щодо змісту та значення розглядуваного компонента. За результатами проведеного дослідження наведено зв'язок між місцем та часом вчинення крадіжки чужого майна громадян, вчинених неповнолітніми.

Ключові слова: *криміналістична характеристика, обстановка вчинення, місце, час крадіжки, неповнолітні.*

Постановка проблеми. Статистичні дані Генеральної прокуратури України визначають, що за 2014 р. обліковано 226756 крадіжок, з яких повідомлення про підозру вручено у 70502 випадках. У той же час у 2015 р. обліковано вже 321336 фактів, з яких повідомлення про підозру вручено у 93894

випадках.

Заслужує на увагу й те, що серед загальної кількості крадіжок у 2014 році неповнолітніми було вчинено 4566, а в 2015 – 5073. Наведені дані демонструють суттєве збільшення як кількості зазначених кримінальних правопорушень взагалі, так і вчинення їх неповнолітніми зокрема.

Серед причин значної кількості кримінальних правопорушень, за якими не встановлено зловмисників, у тому числі й неповнолітніх, можна назвати приділення неналежної уваги з боку правоохоронців місцю та часу, що є невід'ємними складовими компонентами обстановки вчинення крадіжок чужого майна громадян, вчинених неповнолітніми. Зміна ситуації можлива у першу чергу забезпеченням працівників правоохоронних органів рекомендаціями з використання відомостей про обстановку як з метою розслідування, так і профілактики вчинення неповнолітніми крадіжок чужого майна громадян.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Обстановка є обов'язковим елементом криміналістичної характеристики злочину, що завжди входить в контакт із злочинцем, наголошує В.І. Куликов [1, с. 16–17].

Подія злочину, підготовка до нього (якщо вона була) і, відповідно, подальше за ним приховування слідів вчиненого діяння відбуваються, стверджує М.П. Яблоков, у конкретних умовах місця та його речової обстановки, часу, освітлення, проявів певних природно-кліматичних факторів, виробничої діяльності, побуту тощо. Зазначені умови у вказані моменти в різному ступені проявляються та впливають на протиправну подію [2, с. 51]. При цьому зазначені фактори можуть як сприяти вчиненню та приховуванню кримінального правопорушення, так і перешкоджати досягненню винуватцем очікуваного результату.

Метою даної статті є висвітлення обстановки як елемента криміналістичної характеристики крадіжки чужого майна громадян, вчинених групами неповнолітніх.

Виклад основного матеріалу. Обстановка являє собою свого роду поле діяльності (дій) злочинця, яке той обирає заздалегідь або виявляється в ньому випадково. У кожному з випадків обстановка відіграє різну роль.

Специфічність обстановки злочину полягає в особливостях зв'язку суб'єкта злочину і того середовища, в якому готується, вчинюється і приховується злочин, його злочинний характер, сліди злочинця [3, с. 49].

Пізнання, як стверджує В.П. Анциферов, здійснюється шляхом поділу цілого на складові (ознаки, частини, обставини), послідовного вивчення частин, їх взаємозв'язку, а потім синтезування отриманих знань (інформації) у цілісну інтегративну систему – картину [4, с. 10]. Таким чином, варто розглядати обстановку з позиції її складових, що сприятиме змістовному її дослідженню. Обстановка, будучи об'єктивним фактором зовнішнього середовища, може впливати на дії особи при вчиненні суспільно небезпечного діяння. В.Г. Танасевич та В.О. Образцов стверджують, що злочин, як і всякі інші по-

дії, вчиняється у певних умовах місця та часу, несе на собі відбиток багатогранних зв'язків та відносин з іншими взаємопов'язаними й взаємообумовленими факторами, котрі йому передували, а також сприяли йому в момент вчинення. Повторюваність змін, що проходить під час підготовки, вчинення та приховування злочинів, прямо залежить від рівня збігу умов, в яких відбувається цей процес [5, с. 23].

Місце і час є обов'язковими обставинами, що мають бути встановлені при розслідуванні кожного кримінального провадження. Знання точного місця і точного часу розслідуваного діяння складає базу; це необхідні точки відліку, фундаментальні положення, спираючись і орієнтуючись на які, йде процес виявлення носіїв інформації, оволодіння інформацією і її використання з пошуково-пізнавальною метою [6, с. 91].

Місце крадіжки досить часто може визначати причетність неповнолітніх до вчинення крадіжки чужого майна громадян. Так, цими місцями здебільшого можуть бути: комерційні кіоски, шкільні буфети та їдальні, навчальні кабінети тощо.

За характером зв'язку злочинних дій з особливостями місця їх вчинення можна виділити три різновиди крадіжок:

а) місце заздалегідь обирається злочинцем і є одним із чинників формування способу приготування і вчинення крадіжки. Так, квартирні крадіжки вчиняються здебільшого у містах, переважно у районах новобудов. При цьому використовуються зручні для злодія конструктивні особливості входних дверей (наявність щілин, відкривання всередину житла, недосконалість засувних пристроїв тощо), відсутність охоронної сигналізації, «вразливість» перших і останніх поверхів багатоквартирних будинків, обмежена кількість квартир на сходових площадках тощо;

б) місце, яке пов'язане з предметом крадіжки (склади, будівельні майданчики та ін.);

в) крадіжки, в яких вибір місця реалізації злочинних дій є випадковим (кишенькові крадіжки) [7, с. 419].

При плануванні злочину особа оцінює обстановку, з'ясовує та аналізує умови, що сприяють або перешкоджають реалізації її намірів. Оскільки умови, в яких знаходиться об'єкт, що цікавить злочинця, є динамічними у тому чи іншому ступені, він намагається підібрати для здійснення його замислу найбільш сприятливі [8, с. 84]. Тобто неповнолітні можуть прилаштовуватися до умов оточуючої обстановки з метою отримання очікуваного результату – вчинення крадіжки.

Обстановка злочину містить важливу інформацію про обставини вчиненої події, що об'єктивно відображається у навколишньому середовищі у вигляді слідів злочину, злочинців; дає уявлення про місце, час, механізм, сліди злочину; вказує на закономірний зв'язок слідів з обстановкою події та шляхи їх виявлення [9, с. 198].

Наприклад, інформація про зникнення неповнолітніх прохідними дворами, провулками, другорядними, малолюдними вдень, неосвітленими вночі

парками (скверами), вулицями та інші відомості дозволяють охарактеризувати особистість неповнолітнього крадія. Місце й час, спосіб проникнення та залишення місця вчинення крадіжки може свідчити про те, що неповнолітні знали місце події (як відвідували особисто, так і зі слів інших осіб). З іншого боку, ці відомості можуть вказувати й на можливу підготовку до вчинення, групове вчинення, кількість учасників, не виключено із розподілом ролей, участь у групі осіб, що мають кримінальний досвід, раніше вчинювали корисливі суспільно небезпечні діяння, притягувалися до кримінальної відповідальності.

Обрання певного місця вчинення та предмета злочинного посягання може характеризувати вибірковість дій неповнолітніх. Значний вплив на вчинення кримінального правопорушення складає те, наскільки потерпілий або сторонні особи вживають заходів щодо збереження відповідних цінностей (включена сигналізація, наявність охорони, відеоспостереження, використання замикаючих пристроїв тощо). Так, стосовно підприємств (установ, організацій) крадіжки більшою мірою вчиняються у неробочий час доби та день тижня. Тобто неповнолітні, намагаючись уникнути можливого затримання, користуються відсутністю охорони або недостатньо організованою охороною відповідного об'єкта, проникають на його територію, де вчинюють крадіжки. При цьому таємне викрадення чужого майна здійснюється з відкритих ділянок охоронюваної території, що добре проглядається. Цим забезпечується можливість своєчасного виявлення наближення охорони, сповіщення про це учасників з метою залишення місця події.

Проникнення до охоронюваних приміщень можливе у першу чергу у тих випадках, коли особливості будови, прилеглої території, організації охорони не забезпечують необхідного рівня збереження матеріальних цінностей. Тобто наявність проламів у заборах, відсутність ґрат на вікнах, недостатнє освітлення території, наявність можливостей непомітного наближення до місця вчинення крадіжки та його залишення, відсутність сторожових собак тощо. Ці відомості значною мірою впливають на прийняття неповнолітніми рішення про вчинення крадіжки.

Заслужують на увагу й факти вчинення неповнолітніми крадіжок з автомобілів, розташованих у неосвітлених дворах багатоповерхових будинків. При цьому моментом вчинення переважно є вечірній та нічний час доби. Статистичні дані Генеральної прокуратури України визначають, що крадіжки з автомобілів за 2015 рік неповнолітні вчинювали 140 разів.

Автомобілями, з яких переважно здійснюються крадіжки, виступають автомобілі радянського та імпортного виробництва минулого сторіччя. Це обумовлено тим, що зазначені авто здебільшого не обладнані сигналізацією та складними замикаючими пристроями. Тому для їх відмикання неповнолітнім не потрібні спеціальні знання, навички та обладнання.

Дещо інша ситуація простежується з часом вчинення крадіжок майна з приватних домогосподарств та квартир. Так, за часом крадіжки вчинюються удень, коли власників немає вдома. Статистичні дані Генеральної прокуратури-

ри України визначають, що за 2015 рік неповнолітні вчинювали крадіжки з квартир 184 рази, з дач, садових будинків – 140, худоби – 49.

Заслуговує на увагу й те, що крадіжки у людних місцях (магазини, ринки, громадський транспорт тощо) вчиняються удень у тих випадках, коли власники не контролюють належні їм речі. Статистичні дані Генеральної прокуратури України визначають, що за 2015 рік неповнолітні вчинювали крадіжки у пасажирів громадського транспорту у 3 випадках, кишенькові – 58.

Дані про час вчинення і приховування злочинів дозволяють точніше оцінювати обставини події злочину, звужувати коло підозрюваних і вирішувати інші пов'язані з цим завдання кримінального провадження [10, с. 157]. Зазначені відомості вказують на необхідність приділення уваги працівниками правоохоронних органів зазначеним місцям у відповідний час. Так, удень мають здійснюватися заходи запобігання вчиненню крадіжок у людних місцях, з приватних домоволодінь та квартир. Вночі та у неробочі дні тижня зусилля правоохоронців мають бути спрямовані на недопущення крадіжок з підприємств (установ, організацій), а також з автомобілів, розташованих на неохоронюваних паркувальних майданчиках у дворах багатоповерхових будинків.

Обстановка вчинення може характеризувати поспішність дій злочинців. Тобто, якщо у приміщеннях обстановка порушувалася частково або хаотично, викрадені речі характеризуються у першу чергу не вартістю, а значенням для неповнолітніх (мобільні телефони, планшети), можна припустити, що діяли неповнолітні.

У той же час, якщо на місці події спостерігатиметься вибіркового характеру відшукування цінних речей у їх схованках, можна припустити про володіння злочинцями інформацією про місце крадіжки. Ця інформація може бути отримана злочинцями як від неповнолітньої особи, що мешкає у цьому приміщенні, так і від його товаришів, що відвідували це помешкання. Не виключені випадки співучасті неповнолітнього у крадіжці з будинку (квартири) своїх батьків. Ці відомості мають сприяти правоохоронцям у визначенні напрямків пошуку підозрюваних у вчиненні крадіжок осіб.

Урахування часового фактора при розслідуванні дає змогу визначити час події злочину, встановити часові зв'язки між фактами, з'ясувати черговість подій, дії або фактів та обчислити їх тривалість [11, с. 184]. Подібну позицію щодо властивостей часу висловлює й В.М. Мешков [12, с. 9].

Заслуговує на увагу й те, що в обстановці вчинення неповнолітніми суспільно небезпечних діянь розглядуваної категорії утворюються та зберігаються сліди. Останні повною мірою характеризують об'єкти, що їх утворили. Тобто виявлені за розмірами сліди ніг, пролом у стіні або отвір, через який було здійснено проникнення, та інше можуть визначити причетність до вчинення неповнолітніх. У той же час кількість, місця розташування слідів, інші зміни в обстановці можуть характеризувати здійснення правопорушниками заходів підготовки та приховування своїх протиправних дій. Таким чином, обстановка об'єднує у собі відомості й про інші елементи криміналістичної характеристики крадіжок чужого майна громадян, вчинених неповнолітніми.

Висновки. Проведене нами дослідження дає можливість зазначити, що обстановка є обов'язковим елементом криміналістичної характеристики крадіжок чужого майна громадян, вчинених неповнолітніми. Вона характеризується двома основними складовими, а саме: місцем та часом. Найбільш поширеними місцями вчинення крадіжок виступають приватні домогосподарства та підприємства (установи, організації) у нічний час, а квартири та у громадських місцях – удень. Таким чином, зазначені відомості сприятимуть правоохоронцям у протидії вчиненню неповнолітніми крадіжок чужого майна громадян.

Подальші наші дослідження будуть спрямовуватися на висвітлення тактичних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні крадіжок майна громадян, вчинених неповнолітніми.

Бібліографічні посилання

1. Куликов В.И. Обстановка совершения преступления и ее криминалистическое значение : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук. – М., 1983. – С. 16–17.
2. Яблоков Н. П. Обстановка совершения преступления как элемент его криминалистической характеристики / Яблоков Н.П. // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. науч. трудов. – М., 1984.
3. Гавло В. К. Обстановка преступления как структурный компонент криминалистической характеристики преступления / В. К. Гавло // Проблемы совершенствования тактики и методики расследования преступлений : сб. науч. тр. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980.
4. Анциферов В. П. К вопросу о структуре криминалистических характеристик преступлений / В. П. Анциферов // Вопросы совершенствования криминалистической методики : сб. научн. трудов (МВД СССР, Высшая следственная школа). – Волгоград, 1991.
5. Танасевич В. Г. Методика расследования и криминалистическая классификация преступлений // Танасевич В.Г., Образцов В.А. // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 69. – Свердловск : УрГУ, 1978.
6. Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В. А. – М. : Юрист, 1997.
7. Маркусь В.О. Криміналістика : навч. посібник. – К. : Кондор, 2007.
8. Советская криминалистика : учеб. / под ред. Р. С. Белкина. – М. : Юрид. лит., 1979.
9. Криминалистика : тактика, организация и методика расследования преступлений : учебник / под ред. А. П. Резвана, М. В. Субботиной, Ю. В. Харченко. – Волгоград : ВА МВД России, 2000.
10. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений / Е. Ф. Ермолович. – Мн. : Амалфея, 2001.
11. Керівництво з розслідування злочинів: науково-практ. посібник / Шепітько В.Ю., Коновалова В.О., Журавель В.А. та ін. ; за ред. В.Ю. Шепітька. – Х. : Одиссей, 2010.
12. Мешков В.М. Установление фактора времени при расследовании преступлений : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / В.М. Мешков. – К., 1990.

Сорока И.В. Обстановка как элемент криминалистической характеристики краж чужого имущества граждан, совершенных несовершеннолетними. Рассмотрен такой структурный элемент криминалистической характеристики краж чужого имущества граждан, совершенных несовершеннолетними, как обстановка. Проанализированы позиции ученых относительно содержания и значения рассматриваемого компонента. По результатам проведенного исследования установлена связь между местом и временем совершения кражи чужого имущества граждан, совершенных несовершеннолетними.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, обстановка совершения, место, время кражи, несовершеннолетние.

Soroka I.V. Situation as an element criminological characteristics theft of another's property committed by juveniles citizens. This article deals with structural elements of criminological characteristics theft of another's property of citizens committed as minors environment. The paper analyzes the position forensic scientists about the content and significance of the investigated element. It is noted that the situation is an integral part of the structure of criminological characteristics. It is noted that the analysis of the components of the situation, namely the place and time contributes to a range of suspected criminal offenses of minors. Also observed natural relationship between elements of the situation and the object of theft. The attention that the day must be carried out measures to prevent theft in public places from private households and apartments. At night and on holidays week law enforcement efforts should be aimed at preventing theft of enterprises (institutions, organizations), and the cars located in areas not protected parking in the yards of multistory buildings.

Also noteworthy is the fact that the situation juveniles committing socially dangerous acts under examination categories are created and saved tracks. Last fully characterize the objects they created.

Keywords: forensic characterization, setting, place, time theft, minor.

Надійшла до редакції 17.06.2016